

opzichten gerust. De onderhavige publicatie was omvangrijk en viel moeilijk te overzien. Hier is aanleiding voor een ‘plaagstootje’. De aankondiging dat er nog vier boeken zullen volgen, doet de bespreker met Max Dendermonde verzuchten: ‘De wereld gaat aan vlijt ten onder’!

Jos Becker
Den Haag

Saane, Joke van (2008), *Gebedsgenezing. Boerenbedrog of serieus alternatief?*, Kampen: Ten Have, pp. 128, ISBN 9789025958404, € 12,50.

Gebedsgenezing staat in de belangstelling van de kerken en van de media. We kunnen er niet meer omheen, zo stelt Van Saane in het hier te bespreken boekje. Er is veel debat en veel onduidelijkheid over, en haar doel is helderheid in de discussie te brengen, door met een nuchtere – sociaalwetenschappelijke – bril naar het verschijnsel te kijken. Dat is een te prijzen uitgangspunt, maar de keuze van de ondertitel van het werk lijkt daar toch op zijn minst enigermate mee in tegenspraak. Maar het gaat uiteraard niet aan om het oordeel over dit werk te baseren op een ondertitel, dat moet op basis van de inhoud gebeuren.

In het eerste hoofdstuk wordt de media-aandacht voor wonderen aan de orde gesteld, verschillende tv-programma’s komen aan bod. Verder wordt kort ingegaan op spirituele genezing in de evangelische context en bij Winti en Reiki. Het belangrijkste deel echter is een onderzoek dat Joke van Saane met Hijme Stoffels deed onder 900 EO-leden. Hieruit bleek dat: 1) gebedsgenezing zeer populair is onder de respondenten, 2) slechts een heel gering deel van degenen die genezing zoeken ook daadwerkelijk wordt genezen, 3) het vooral lijdens aan ziekten met een sterk psychische component zijn die genezing ontvangen, 4) gebedsgenezing van een geheel andere orde is dan een medische ingreep. Het is geen rationele daad, maar een geloofsdaad. De vraag is dan ook of een ongelovige wel genezen kan worden, en 5) die niet genezen worden hanteren een bepaalde strategie om over hun teleurstelling heen te komen. Meestal heeft het niet genezen worden weinig invloed op hun geloof.

In het tweede hoofdstuk wordt de vraag beantwoord waarom mensen naar een gebedsgenezer gaan. Een van de redenen daarvoor is de onvrede met de huidige medische wetenschap en dan vooral met de artsen, die de patiënt zien als een geval en de klachten reduceren tot lichamelijke gebreken. Zij zien slechts het lichaam, er worden door hen kwalen genezen, maar geen mensen geheeld. Gebedsgenezers en medici spreken verschillende talen en handelen in twee gescheiden werelden. Voor onbegrepen ziekten, aandoeningen waarvoor geen eenduidige lichamelijke verklaring kan worden gegeven, hebben medici minder oog. Het verbaast dan ook niet, meent schijfster, dat mensen met een onbegrepen ziekte terugvallen op gebedsgenezing. Een andere reden wordt vermoed in de nadruk op

rationaliteit in onze huidige maatschappij. Die zou mogelijk mede de oorzaak er van zijn dat mensen een ‘bepaalde leegte’ ervaren die door hen dan via het geloof in wonderen enigszins wordt opgevuld. Ook stellen bepaalde kerkgenootschappen of stromingen gebedsgenezing centraal omdat die als indicatie wordt beschouwd van de aanwezigheid van het Koninkrijk Gods. Tenslotte worden psychologische motieven aangegeven: het samen beleven van geloofsuitingen en emoties.

In het derde hoofdstuk wordt op de psychologische mechanismen verder ingegaan. Er wordt aansluiting gezocht bij het sociaal constructivisme (Berger en Luckmann). In de gebedsgenezingen wordt een geloofwaardigheidstructuur aan de deelnemers aangeboden. Binnen die structuur worden genezingen als mogelijk en werkelijk gezien. Ook wordt een verklaring gezocht in de cognitieve dissonantie theorie van Festinger. Wanneer genezing niet plaats vindt, kan bijvoorbeeld de nadruk op het lichamelijke worden gerelativeerd en het geestelijke aspect worden benadrukt. Verder wordt een psychoanalytische verklaring besproken. De relatie met de zorgende, beschermende ouder, wordt door de volwassene getransformeerd naar de relatie met de bovennatuurlijke zorgende Almacht. Bidden is het aanroepen van die verzorger en via het gebed wordt het paradijs van de vroegere jeugd hersteld; men voelt zich veilig en geaccepteerd. Dit heeft ook gevolgen voor het lichamenlijk welzijn. In feite is hier sprake, zo zegt Van Saane, van een placebo-effect. Het zelfgenezend vermogen van de mens wordt gestimuleerd. Ten slotte wordt nog gewezen op coping, hoe gaan mensen om met stressvolle situaties. Volgens Van Saane zijn het vooral mensen die ‘het aan God overlaten’, de wat afwachtende, afhankelijke personen die door gebedsgenezing worden aangetrokken.

In het laatste hoofdstuk wordt de vraag of het bij gebedsgenezing gaat om boerenbedrog bevestigend beantwoord. Immers er worden nauwelijks ‘harde’ kwalen genezen. Bovendien is de genezing vaak niet het gevolg van het gebed of handoplegging, maar een voorbeeld van een placebo-effect. Deze gevolgen van gebedsgenezing kan men nog positief noemen, maar er zijn ook negatieve, want gebedsgenezing kan een volwassen vorm van geloof in de weg staan, zo stelt Van Saane, redenerend vanuit de psychoanalytische verklaring. Het infantiele karakter van gebedsgenezing vindt zij met name tot uitdrukking komen in de verhouding genezer – patiënt. De zieke hoeft niets meer te ondernemen, de genezer zorgt voor alles. Hij wordt ook niet bekritiseerd; bij uitblijven van een genezing kan hij de zieke wijzen op zijn tekortschietende geloof. Zo wordt de zieke ook voor de wijze waarop hij moet geloven afhankelijk van de genezer.

Joke van Saane heeft een boeiend (en goed leesbaar) boekje geschreven. Aan de aan zichzelf gestelde opdracht om een bijdrage te leveren aan het debat over gebedsgenezing heeft zij zeker voldaan. Toch is mijn oordeel over dit werk niet onverdeeld positief. Ik beperk mij tot twee kritische opmerkingen. De eerste betreft de opzet van het boek. Het empirische onderzoek (in het eerste hoofdstuk) staat vrijwel los van wat in de twee volgende hoofdstukken aan de orde komt. Zo worden de theoretische noties/verklaringen nauwelijks met dat onderzoek in verband gebracht. Ook de status van die noties zijn niet

duidelijk. Ze worden als verklaringen gepresenteerd, maar in feite zijn het niet meer dan tentatieve, voorlopige uitspraken. Mijn tweede opmerking betreft de kwalificatie door Van Saane van het geloof van degenen die naar gebedssamenkomsten gaan. Zij betitelt dat (vanuit de psychoanalytische theorie) als een infantiel geloof, als een vorm van regressief gedrag. Dat zij in het debat over gebedsgenezing een duidelijk standpunt durft in te nemen, is te waarderen, maar met deze kwalificatie spreekt zij een waardeoordeel uit en verlaat zij de positie van 'nuchtere' wetenschappelijke beschouwer.

Lammert G. Jansma

Veenwouden

Vranckx, Jos (2008), *Geloof als geneesmiddel. De vergeten factor X?*, Leuven: Davidsfonds, pp. 247, ISBN 9789058265661, € 22.50.

Gezond leven is iets wat iedereen wil, en het is ook bereikbaar voor velen. Nooit leefden wij gemiddeld zo lang, als tegenwoordig. Maar toch voelen veel mensen zich niet lekker in hun vel. Dat de geest invloed heeft op de lichamelijke gesteldheid, wordt nu niet alleen in de alternatieve geneeskunde, maar ook binnen de 'harde' traditionele medische wetenschap wel erkend. In dit boek wil de schrijver, die zichzelf wetenschapsjournalist noemt, een overzicht geven van wat er tegenwoordig aan feiten, trends, onderzoek en standpunten gesignaleerd kan worden aangaande de relatie tussen gezondheid en zingeving, tussen lichaam en geest. Geloof in brede zin wordt door hem aangeduid als de Factor X.

Het boek kent drie grote delen. In het eerste deel *Gezond en toch ziek* wordt gewezen op de gezondheidscultus die de westerse maatschappij kenmerkt. Je moet gezond leven, vitaal zijn en ziekten voorkomen. Maar met behulp van de nieuwe diagnostische technieken kan bij iedereen wel een kwaaltje ontdekt worden. Dr Knock van Jules Romains is niet meer een uitzondering. Ziekten worden aangepreut en de farmaceutische industrie vaart er wel bij. Voorts is er de cosmetische industrie die ons allerlei idealen (slank, mooi, on-behaard) voorhoudt. Veel mensen hebben stress, wat tot allerlei klachten leidt, die door de medische wereld maar moeilijk te behandelen zijn. Vaak wordt dan weer naar het lichaam gekeken en worden sedatieven voorgeschreven, die weinig bijdragen tot genezing.

In deel twee, *Het brein als medicijn*, wordt aangegeven dat het brein zelf bijdraagt tot genezing. Een positieve instelling en een positief zelfbeeld helpen het weerstandsvermogen te vergroten. Veel therapieën spelen hierop in. Als je gelooft in de werking van een behandeling, versterkt dat de werking. Met de vele voorbeelden die de schrijver aandraagt, wil gezegd zijn dat het geloof in het wonder het wonder kan doen ontstaan. Wordt, zo vraagt hij zich af, de ziel herontdekt en hij wijst hierbij op de het werk van Van Lommel op het terrein van de bijna-doodervaringen.